

Вітренко А.О.

*кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Vitrenko A.O.

*Candidate of Economic Sciences,
Associate professor of Economic Theory,
Macro- and Microeconomics Department
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

ДОВГОСТРОКОВІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ПОСЛУГ

LONGTERM GUIDELINES OF SERVICE DEVELOPMENT

Анотація. В статті досліджується та аналізується зростаюче значення сфери послуг в умовах нової економіки. Завдяки аналізу широкого кола сучасних наукових літературних джерел визначено взаємозв'язок процесів економічного зростання та розвитку галузей сфери послуг. Аналізуючи сучасні тенденції в сфері послуг, автор робить висновок про зростання ролі послуг в останні роки та надає прогнози щодо майбутніх тенденцій розвитку цієї сфери економічної діяльності людини.

Ключові слова: нова економіка, сфера послуг, глобалізація, економічне зростання, підприємництво.

Постановка проблеми. Історичний розвиток наукових економічних теорій засвідчує, що класична економічна література концентрує свої дослідження на місці та значенні сільського господарства або промислового виробництва в економічній системі та їх впливі на економічну поведінку людини і всього суспільства. Головними предметами дослідження ставали розподіл доходів та процеси економічного зростання або економічного розвитку. Результатами таких економічних досліджень ставали нові державні економічні політики, що були спрямовані на проведення адекватних економічних дій з метою досягнення визначених коротко- чи довгострокових цілей, визначених нормативних індикаторів розвитку національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загально-теоретичні погляди автора статті в дослідженні визначеної актуальної проблеми економічної теорії ґрунтуються на власних емпіричних дослідженнях, критичному аналізі та узагальненні результатів наукових доробок вітчизняних та іноземних вчених-економістів, серед яких В. Базилевич, В. Ільїн, А. Чухно, А. Сміт, А. Маршал, І. Майлс, Й. Шумпетер та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Протягом ХХ ст. відбувалися зміни в економічному оточенні людини, в результаті яких промислове виробництво втратило свої провідні позиції. Сфера послуг, використовуючи свої конкурентні переваги – низький рівень потреби в капіталі, швидкий вплив на економічне зростання, простота релокації підприємницької діяльності, ставала все більш і більш важливою для світової економічної системи та зайняла провідне місце в структурі світової економіки. Серед інших факторів, які сприяли цьому процесу, автор виділяє перманентні інноваційні процеси, що мали місце в минулому та активно відбуваються сьогодні в межах глобалізаційних процесів. Такі глобалізаційні процеси також ґрунтуються на зростаючій ролі сфери послуг в людському суспільстві та технологічних інноваціях в процесі створення національного багатства. Ця економічна дійсність призводить до необхідності

та вимагає поглиблення аналізу впливу сфери послуг на глобалізовану світову економіку та її майбутніх перспектив розвитку і трансформації.

Формулювання цілей статті. Аналізуючи глобальні тенденції в сфері послуг, на думку автора, необхідно звернути особливу увагу та поєднати, з метою досягнення синергетичного ефекту, теорію послуг та теорію «нової економіки».

Виклад основного матеріалу дослідження. В науковій літературі стверджується, що індустріальний розвиток економіки, який характеризується пануванням промислового виробництва, притаманний «старій економіці». В межах цієї теорії основними чинниками економічного розвитку є процеси накопичення капіталу, процеси заощадження, пільги та субсидії для промислових підприємств, ефективний розподіл ресурсів. У формальній неокласичній моделі економічного зростання технологія стає екзогенним актором, а її роль та значення в цьому процесі не визначається провідним і актуальним. Наукові економічні погляди різко починають змінюватися наприкінці 90-х рр. ХХ ст., коли низький рівень безробіття в провідних країнах світу, швидкі темпи зростання їх ВВП у поєднанні із початком трансформації світових економічних відносин під впливом глобалізаційних процесів примушують до зміни поглядів на економічну поведінку основних суб'єктів економіки, генерації нових економічних термінів та категорій, зокрема категорії «нова економіка». Нова економіка має дві головні особливі ознаки:

1) *Глобалізація підприємницької діяльності* – капіталістичні відносини та принципи ведення підприємницької діяльності поширюються по всьому світу та стають основою економічної політики багатьох країн. Це призводить до поліпшення економічного стану їхніх національних економік та змушує державні органи влади до зниження рівня державного регулювання економіки, зменшення економічної активності державного сектору загалом, досягнення правил та принципів функціонування вільного ринку. Завдяки цим процесам, підприємства отримують нові ринки збуту для своїх товарів, збільшують

загальні обсяги виробництва, переносять свої промислові потужності до країн із нижчим рівнем виробничих витрат та низькими цінами на економічні ресурси;

2) *Технологічна революція* – нові технологічні можливості та переваги призводять до зміни принципів економічної поведінки товаровиробників, зростанню продуктивності виробництва, зменшенню виробничих витрат, зміні характеру людської праці, сприяють виробництву більш технологічно складних товарів та послуг, стимулюють зростання обсягів індивідуального споживання, спричинене моральним зношенням новітніх товарів.

З іншого боку, в новій економіці спостерігається масове розповсюдження економічної та технологічної інформації через мережі комп'ютерів, мережу Інтернет, смартфони, планшети тощо. Використання новітніх засобів зв'язку спрощує доступ учасників ринку до необхідної для них економічної інформації про виробничу діяльність підприємств та їхні товари. Такі інформаційні потоки значним чином впливають на споживчу поведінку індивідів та суспільства. Споживачі отримують можливість купувати порівняно дешевші та ефективніші товари, але також виникає необхідність до їх постійного вдосконалення, з цієї метою окремі споживачі починають застосовувати принципи амортизаційних відрахувань. Окрім споживчої поведінки поширення інформаційних потоків впливає на:

1) *рівень цін* – зростає ступінь та інтенсивність конкурентної боротьби та зменшується середній рівень цін в економіці;

2) *державна економічна політика* – знижується рівень державного регулювання з метою активізації підприємницької діяльності;

3) *національна система права* – значний рівень проникнення мережі Інтернет в економічну систему та життєдіяльність людини вимагає зміни законодавчої бази та принципів правового регулювання з метою уникнення функціонування злочинної діяльності в мережі Інтернет.

У такій «новій економіці» постійно зростає роль та значення сфери послуг. Нові види підприємницької діяльності вимагають паралельного застосування нових економічних принципів та нових видів економічної активності на кшталт інформаційних та рекламних агенцій, підприємств, що спеціалізуються на аутсорингу економічних процесів, нових фінансових послуг з метою отримання менш дорогих та більш ефективних та доступних ресурсів виробництва. Очевидно, що у такій взаємопов'язаній та інтегрованій економічній системі поведінка одних економічних суб'єктів значним чином впливає на поведінку інших, а проблеми в одному із секторів сфери послуг можуть мати негативні наслідки для декількох інших видів економічної активності як у сфері послуг, так і в інших сферах економіки, все залежить від актуальності та економічного значення такого сегменту послуг. Наприклад, остання фінансова криза значним чином негативно вплинула не лише на сферу фінансових послуг та на економіку певної країни, вона мала загальноекономічний глобальний вплив. Для того щоб проаналізувати майбутні тренди сфери послуг включимо її до структури так званої «нової економіки», одночасно звернемо особливу увагу на наступні економічні аспекти такого поєднання:

– Адекватність виміру інтенсивності сервісної діяльності. Як свідчить генезис економічних досліджень, основним методом аналізу інтенсивності традиційної економічної активності є її вплив на процеси економічного зростання, тобто головним питанням досліджень стає визначення цього впливу. На сьогодні в доступній для нас економічній літературі використовують традиційні методи виміру продуктивності та звертається осно-

вна увага на традиційні фактори економічного зростання. На думку автора, в сучасних економічних та соціальних умовах необхідно враховувати новітні фактори економічного зростання, наприклад, інтенсивність використання мережі Інтернет чи високотехнологічних засобів виробництва, які не лише збільшують обсяги виробництва товарів та послуг, а й допомагають контролювати рівень цін в економіці.

– Рівень застосування видів економічної активності, що характерні для третинного сектору економіки. Відповідно до економічних досліджень таких іноземних вчених, як І. Майлс [11], Б. Андерсен, Дж. Хоувеллс, Р. Халл [5], до основних сфер застосування економічної активності третинного сектору економіки можна віднести:

- 1) навколишнє середовище;
- 2) результати діяльності вторинного сектору економіки;
- 3) сфера людської життєдіяльності;
- 4) інформаційна сфера.

На нашу думку, визначення таких основних сфер застосування економічної активності третинного сектору є цілком вірним, проте ми можемо доповнити їх новими видами економічної активності, які стають чинниками впливу майбутнього сфери послуг (рис. 1).

Розглянемо дві головні особливості: вплив на виробничу активність та економічне зростання. Функціонуючи в умовах глобалізаційних змін, підприємства мають необхідність та можливість створення нових товарів з метою збільшення рівня власної конкурентоздатності. В цьому сенсі роль та значення послуг постійно зростає. Фінансові ресурси є необхідною умовою для забезпечення безперервності інноваційних процесів та зміни в структурі факторів виробництва. Отже, сучасна та ефективна системи фінансових послуг стає головною передумовою руху та перетворення заощаджень в інвестиції. Суб'єкти фінансового ринку мають постійно створювати нові інструменти стимулювання процесів заощадження серед широкого кола економічних агентів та підтримувати їх необхідний рівень. Проте, необхідно також звернути увагу на проблемність таких видів фінансових послуг та фінансових операцій з метою досягнення певного балансу між фінансовими інституціями та їх впливом на економічну систему суспільства. З цієї причини встановлюються певні регулятори з боку держави, для того щоб пом'якшити негативний вплив від певних фінансових послуг на економічну систему.

Професійні послуги. Причиною постійного розвитку та виникнення нових професійних послуг є процеси перманентної економічної діяльності підприємств, під час якої вони стикаються як із новими проблемами, що потребують вирішення, так і з новими можливостями, які створюють нові потреби. Потенційними сферами виникнення нових професійних послуг є охорона навколишнього середовища, інтернет-послуги, електронна комерція, аутсорсинг тощо.

Суспільні послуги також дуже актуальні. Вони сприяють впровадженню нових технологій, активізації процесів наукових досліджень, поліпшують взаємозв'язок між ринками, зменшують сукупний рівень витрат. Проте нам також необхідно враховувати їх вплив на економічне зростання. Адже думки з цього приводу існують діаметрально протилежні.

Так, Д. Ашхауер, Дж. Скінер відзначають та стверджують про позитивний вплив на економічне зростання. П. Еванс та Г. Карас визначають державний капітал як непродуктивний. А. Порет та Р. Барро взагалі не знайшли ніякого взаємозв'язку між державним інвестуванням та

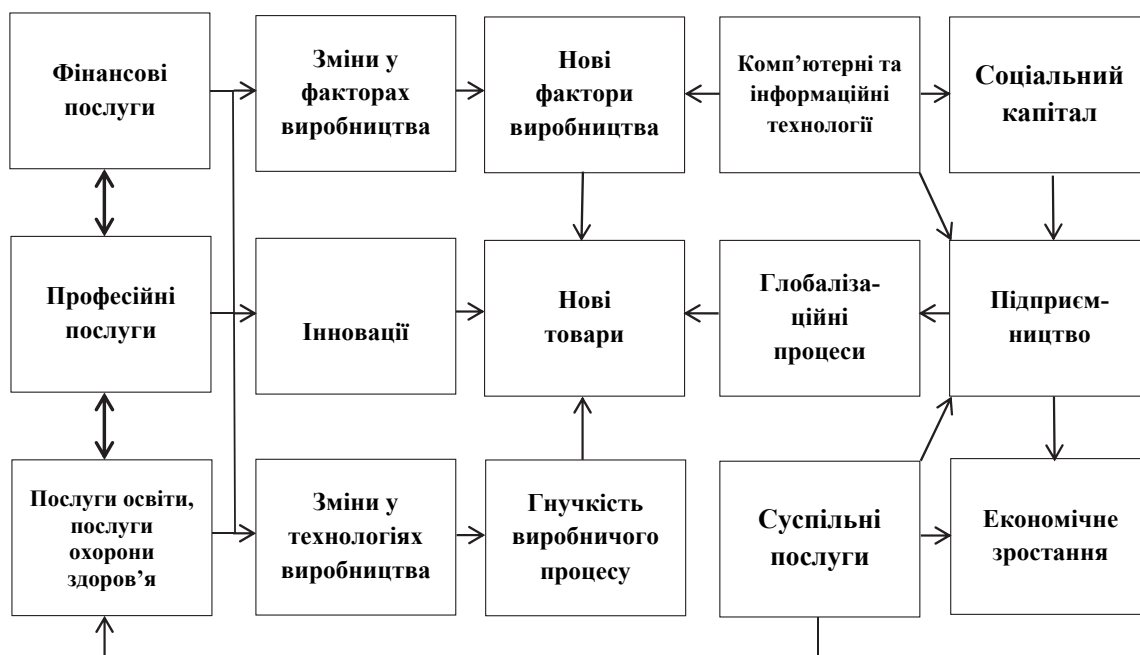

Рис. 1. Сфера послуг у системі «нової економіки»

Джерело: створено автором

економічним зростанням. Тут необхідно враховувати й інші фактори, які зменшують позитивний вплив державного капіталу на економічне зростання, а саме – необхідність зростання обсягів оподаткування для забезпечення функціонування системи державної влади (ефект витіснення), приватних витрат тощо.

Друга особливість – вплив на економічне зростання. Сьогодні головна мета будь-якої економічної політики – сприяння економічному зростанню. Особливим аргументом цьому є твердження, що економічне зростання сприяє зростанню добробуту суспільства у цілому. Тому державні органи влади зацікавлені у визначенні факторів, які пришвидшують ці процеси. Сфера послуг прямо та опосередковано впливає на темпи сучасного економічного зростання, отже виникає необхідність розвитку сфери послуг та державного їх стимулювання. Можна розглянути декілька способів та каналів активізації сфери послуг.

Перший – соціальний капітал, який знаходиться під значним впливом високотехнологічних послуг. Концепція соціального капіталу не є новою. Її основні принципи були сформульовані Л. Ханіфаном у першій декаді ХХ ст., але ідея була розглянута вченими економістами задовго до цього. Наприклад, А. Сміт розглядав вплив соціального напрямку на продуктивність праці та економічне зростання, також ми можемо згадати й деякі роботи А. Маршала.

В літературі існує багато визначень соціального капіталу. Така концептуальна різноманітність має два головні наслідки: перший – використання цієї категорії в прямому спектрі соціальних досліджень, другий – значні перешкоди для емпіричних та теоретичних досліджень соціального капіталу.

Визначення можна розподілити на три основні групи:

1) група визначень, що підкреслюють позитивний вплив соціального капіталу на всю сукупність соціальних інститутів. До таких визначень можна віднести категорії Дж. Колемана, Р. Путнама, Р. Леонарді та Р. Нанетті. Крім того, в цих визначеннях підкреслюється специфічні нефор-

мальні форми соціальної організації суспільства: довіра, соціальна норма, соціальна мережа;

2) група визначень, що розглядають соціальний капітал з точки зору взаємних відносин або взаємозалежностей між окремими особами. До них відносимо визначення Е. Острома, С. Боуелса, Г. Гінтіса;

3) група визначень, що розглядають у якості соціального капіталу лише певні загальні норми та людські цінності – визначення Ф. Фукуями.

Беручи до уваги другу групу визначень, загальне визначення соціального капіталу формується як сукупність соціальних мереж та суспільних норм поведінки, що пов'язані з такими мережами, які створюють індивідуальну та суспільну цінність. Таке визначення дає змогу звертати увагу не лише на соціальні інститути, але й на економічну поведінку певних економічних аспектів в суспільстві та кооперативні відносини між ними.

Останнім часом вчені-економісти намагаються визначити прямий чи опосередкований взаємозв'язок між соціальним капіталом та економічним зростанням. Першим ефектом їх взаємозв'язку є скорочення потенційних економічних витрат від отриманої недосконалої інформації. Наприклад, Ф. фон Хайек визначав асиметрію інформації як одну з повсякденних характеристик людини [8, с. 519–530]. Така асиметрія, зазвичай, ускладнює економічні відносини між людьми через відсутність особистих капіталів або недовіру один до одного. В цьому випадку зменшується інтенсивність економічної активності, як наслідок відбувається негативний вплив на економічне зростання. Очевидно, що такий негативний вплив не висвітлюється через функціонування соціального капіталу, який полегшує взаємозв'язок між людьми. Крім того відзначимо, що соціальний капітал підвищує ефективність функціонування економічної системи, використовуючи декілька методів, один із них – обмін інформацією. Ефективно функціонуючі суспільства легко поширюють інформацію серед своїх членів, створюючи «екстерналії Маршала». Наприклад, соціальні мережі розповсюджують інформацію щодо можливостей працевлаштування або щодо тех-

нологічних можливостей та змін, це, в свою чергу, покращує виробничий процес, зменшує соціальну напругу, позитивно впливає на економічне зростання.

Іноді соціальний капітал розглядають як суспільне благо. Держава організовує надання таких благ за рахунок оподаткування економіки. У цьому випадку інститут суспільної довіри є неможливим. Але, як добре відомо, високий рівень оподаткування негативно впливає на економічне зростання та на індивідуальну економічну активність. З іншого боку, деякі суспільні блага не можуть надаватися державою. Наприклад, у випадку вибору напрямку освіти батьками для своєї дитини така економічна дія не є функцією держави. В такому випадку інститут довіри може покращити процес надання освітніх послуг, виникає позитивний економічний ефект для формування людського капіталу, який можна розглянути у якості одного з факторів економічного зростання.

Соціальні мережі мають значний розподільний ефект. Іноді вони мають широке суспільне покриття та стають реальною альтернативою державним та ринковим інститутам. Наприклад, члени сім'ї можуть запропонувати своїм родичам позику з метою фінансування освіти, придбання товарів довгострокового користування, полегшення негативного впливу безробіття. Така поведінка є стимулом підтримки та збільшення інтенсивності економічної активності.

Додатковий економічний ефект має соціальний капітал для державного управління. Він створює можливості для формування ефективної системи державного управління, яка позитивно впливає на приватні інвестиції, розподіл доходів та економічне зростання.

Нарешті доречно враховувати ефективну індивідуальну інформацію за допомогою соціального капіталу, на яку позитивно впливає виникнення та удосконалення високотехнологічних послуг та комунікаційних послуг. Члени суспільства отримують високоякісну, більш детальну інформацію, досягають вищого рівня згуртованості. Це, в свою чергу, поліпшує якість соціального капіталу та активізує економічне зростання. З цієї причини зручною є економічна політика розвитку такого виду послуг.

Наступним із вказаних нами факторів, що впливають на тенденції розвитку сфери послуг в умовах глобалізаційних процесів, є підприємництво. Підприємництво як фактор розвитку економічних процесів широко розглядається в роботах вчених. А. Веннекерс та А. Цурік, наслідуючи ідеї таких авторів, як Р. Герберт, А. Лінк, І. Булл, Дж. Уїллард, визначали його як здатність та бажання людини створювати нові можливості [12, с. 27–55], такі як нові продукти, організаційні форми, нові методи організації виробництва та управління ним, та представлення їх в межах ринку з метою протистояння невизначеності майбутнього та іншим перешкодам, пов'язаним з прийняттям рішень щодо локалізації економічної діяльності та використанню економічних ресурсів.

Враховуючи вплив підприємства на сферу послуг, вважаємо за необхідне відзначити наступні його особливості, які є наслідком використання в нашому дослідженні вищевказаних дефініцій.

Перша особливість пов'язана з концентрацією визначення на процесах поведінки економічних суб'єктів. З цієї причини підприємство розглядається не в якості місця працевлаштування чи професії, а в якості процесу, особливого виду людської діяльності, яка враховує різноманітні аспекти людини та диференціює оточуючі людини обставини. Друга – підприємці обов'язково в своїй діяльності мають враховувати невизначеність та

інші різноманітні перешкоди, притаманні створенню та веденню бізнесу. Третє – підприємці повинні мати новітню інформацію, що стосується ефективних виробничих процесів та організаційних форм. Серцем підприємництва стає нова «ідея», яка може бути генерована особисто або через механізм консультування експертами. Крім цих особливостей підприємства в сучасній економічній літературі розглядається та аналізуються й інші його ознаки:

1) *Інноваційність*. Й. Шумпетер розглядав підприємницьку активність як основу для впровадження нових продуктів, виробничих чи організаційних процесів. Підприємець може створювати нові галузі і таким чином викликати відповідні структурні зміни в економіці. Підприємець не є винахідником, він застосує в своїй діяльності винаходи інших. Сутність бачення Й. Шумпетера полягає у тому, що він розглядає підприємця у якості руйнівника-інноватора, який знищує існуючу структуру [4]. Розвиток цієї думки в сучасній економічній літературі має узагальнюючий характер. Сучасні вчені вважають, що підприємець створив нові організації, а це не завжди супроводжується процесом створення нового продукту. Він може створити нові види економічної діяльності, не будучи одночасно інноватором у тому сенсі, як розумів Й. Шумпетер, підприємець може спиратися на асиміляцію технологічних проривів та переваг [4].

2) *Опортуністичність* – це характеристика сучасного підприємця, що була впроваджена в науковий обіг І. Кірцнером [9, с. 5–17]. І. Кірцер вважав, що підприємець постійно намагається використовувати переваги з метою одержання можливого прибутку, вчиться на минулих помилках та намагається їх виправити, тим самим веде ринок до стану рівноваги. З його точки зору, між економічними інститутами суспільства та підприємцями існує певний взаємозв'язок, який спричинений двома факторами. Перший – економічні інститути, особливо державні, сприяють конкурентній боротьбі, яка є необхідною умовою існування підприємства. Другий – запроваджують систему економічних стимулів, які розвивають та активізують підприємницьку діяльність.

3) *Невизначеність*. Ф. Найт в своїх дослідженнях розрізняє ризик та невизначеність. Перший з них може страхувати, оскільки відноситься до подій, які відносно часто повторюються та відомі з досвіду економічної активності. Друга не страхується, адже відноситься до подій, ймовірність якої оцінюється суб'єктивно. Автор характеризував невизначеність у якості важливого фактору підприємницької діяльності [10]. Адже підприємці мають постійно приймати рішення в умовах невизначеності, а рівень такого прибутку пропорційно залежить від вірності рішення та ефективності подолання невизначеності. За своєю суттю прибуток є винагородою за прийняття підприємцем невизначеності.

4) *Диференціація* визначена у роботах У. Баумола, який розподілив всіх підприємців на «продуктивних» та «непродуктивних» [7, с. 893–921]. З цієї точки зору, підприємці є творчими та винахідливими індивідами, які спрямовують весь свій пошуковий потенціал на збільшення власного багатства, влади та престижу. Оточуюче середовище підприємницької діяльності має важливий вплив на їх рішення. Це є основною причиною існування великого різноманіття видів підприємницької діяльності.

Враховуючи ці особливості підприємства, ми можемо стверджувати, що воно має загальний позитивний вплив на економічну систему та стимулює економічне зростання, адже сучасне суспільство та економіка відчувають необхідність в існуванні групи індивідів, які можуть отри-

мати ризик та використовувати власні економічні ресурси для генерації інновацій нових підприємств та галузей. Такий наш висновок знаходить підтвердження в роботах Д. Аудретха, А. Суріка [6] та інших.

Ще однією структурною ланкою нової системи є державний сектор. Раніше ми вже відзначали, що існують значні теоретичні суперечності щодо його впливу на процеси економічного зростання. Проте, узагальнюючи наші думки та проаналізувавши джерела літератури, відзначимо значну роль державного сектора в наданні таких важливих послуг, як освіта та охорона здоров'я. Ці послуги, за умови їх ефективності, справляють позитивний ефект на індивіда, підприємства, організації, суспільство та можуть таким чином активізувати процеси економічного зростання. Крім того, зростання інтенсивності конкурентної боротьби в сучасному глобалізованому світі призводить до необхідності постійного покращення рівня надання та підвищення ефективності освітніх послуг, поєднання університетської діяльності з діяльністю ринкових підприємств, фірм та організацій.

Висновки та перспективи майбутніх досліджень.

Ми можемо визначити постійно зростаючу роль сфери послуг в структурі нової економіки. Основними тенденціями та перспективами розвитку сервісної активності в таких умовах мають стати:

1) сервісні підприємства мають та будуть ставати активними учасниками інноваційних процесів не лише з метою зниження рівня витрат та поставки на ринок дешевої продукції, а й з метою створення нових видів послуг. З цією метою необхідно збільшувати рівень конкурентоздатності сервісних підприємств шляхом поліпшення механізмів трансферу технологій. Наприклад, для сектору фінансових послуг це можуть бути нові кредитні системи, нові більш захищені системи передачі інформації, особливо в сфері співпраці з інститутами підприємства, адже доступність фінансових ресурсів є одним з основних елементів розвитку та провадження підприємницької діяльності. Фінансові установи мають створити нові послуги з розподілу та перерозподілу інвестиційних ресурсів, покращувати та оптимізувати вже існуючу систему кредитів та позик, таким чином розширюючи ринки для своїх послуг та отримуючи нових клієнтів;

2) розвиток освітніх послуг – розширення ринків збуту в глобалізованій економіці, використання нових технологій, що вимагає постійного підвищення освітнього рівня найманих працівників. В основі цього процесу має бути ефективна система послуг з підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації трудових ресурсів як на мікро-, так і на макрорівнях;

3) розвиток системи державних послуг – незважаючи на суперечливий вплив державного сектору економіки на ВВП та процеси економічного зростання, зростання обсягів та ефективності системи державних послуг має позитивний вплив на галузі освіти, охорони здоров'я. Без участі держави неможливе будівництво транспортної інфраструктури та проведення широкомасштабних наукових досліджень. Активізація та розвиток цих послуг будуть позитивно впливати на майбутню економіку, пришвидшать її зростання та підвищать рівень суспільного багатства;

4) використання нових технологій призводить до зростання загального рівня продуктивності сфери послуг, особливо в галузях традиційних послуг – транспорт та фінансові послуги. Така ситуація буде супроводжуватися загальними економічними зростаннями;

5) посилення державного впливу на сферу послуг – деякі сектори послуг мають значний вплив на економіку країни в цілому. Сучасний досвід функціонування сфери послуг засвідчує, що, наприклад, обмеження фінансових послуг звуває економічні можливості для розвитку суспільства, негативно впливає на рівень зайнятості, економічне зростання, суспільний добробут.

Державні органи влади в сучасних умовах мають приділяти особливу увагу сфері послуг та її впливу на економічну систему загалом. Але, з іншого боку деякі, тенденції розвитку сфери послуг можуть бути поставлені під сумнів з етичної точки зору. Особливо у випадках, коли можливий рівень корисності для суспільства є негативним, як у випадку з останньою фінансовою кризою. Таким чином, ми можемо спостерігати зростаючу необхідність розвитку сфери послуг. Але, враховуючи її суперечності, необхідно застосовувати певні обмеження з метою уникнення негативних наслідків її розвитку. З іншого боку, надмірні обмеження можуть привести до падіння темпів економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність : [підручник] / В.Д. Базилевич. – К. :Знання, 2014 – 671 с.
2. Базилевич В.Д., Ильин В.В. Метафизика экономики / В.Д. Базилевич, В.В. Ильин. – 2-е изд., испр. и доп. – К. : Знання, 2010. – 925 с.
3. Базилевич В.Д. Історія економічних учень:підручник / В.Д. Базилевич. – К. :Знання, 2004 – 1300 с.
4. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер. – пер.с англ. – М. : Прогресс, 1982. – 455 с.
5. Andersen B., Howells J., Hull R., Miles I., Roberts J. (Ed.). Knowledge and innovation in the new service economy / [B. Andersen, J. Howells, R. Hull, I. Miles, J. Roberts]. – Cheltenham, UK: Edward Elgar., 2000.
6. Audretsch D.B., Thurik A.R. Linking entrepreneurship to growth / D.B. Audretsch, A.R. Thurik. – STI Working Papers 2001/2. Paris: OECD.
7. Baumol W.J. Entrepreneurship: Productive, unproductive and destructive / W.J. Baumol. – Journal of Political Economy, 98(5),1990.
8. Hayek F.A. The use of knowledge in society / F.A. Hayek. – American Economic Review, 35(4), 1945.
9. Kirzner I.M. Creative and/or alertness: A reconsideration of the Schumpeterian entrepreneur / I.M. Kirzner. – The Review of Austrian Economics, 11(1–2), 1999.
10. Knight F. Risk, uncertainty, and profit / F. Knight. – New York: Houghton Mifflin Company, 1921.
11. Milles I. Innovation in services: Services in innovation / I. Milles. – Manchester: Manchester Statistical Society, Mimeo, 1996.
12. Wenekers A.R.M., Thurik A.R. Linking entrepreneurship and economic growth / A.R.M. Wenekers, A.R. Thurik. – Small Business Economics, 13(1), 1999.

Аннотация. В статье исследуется и анализируется растущее значение сферы услуг в условиях новой экономики. Благодаря анализу широкого перечня современных научных литературных источников определена взаимосвязь между процессами экономического роста и развития отраслей сферы услуг. Анализируя последние современные тенденции в сфере услуг, автор делает выводы о возрастании роли услуг в последние годы и прогнозирует будущие тенденции развития этой сферы экономической деятельности человека.

Ключевые слова: новая экономика, сфера услуг, глобализация, экономический рост, предпринимательство.

Summary. The article deals about growing importance of service sector in the new economy. Through analysis of a wide range of modern scientific literature author defines some correlation between two processes: economic growth and services development. In the analysis process of latest trends in the service sector, the author concludes the growing role of services in recent years and provides forecasts for future trends in the development of this area of human economic activities.

Key words: new economy, services, globalization, economic growth, entrepreneurship.

УДК 338.46:368

Войнова Є.І.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин*

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Voynova E.I.

*PhD,
Assistant Professor of World Economy
and International Economic Relations Department
I.I. Mechnikov Odessa National University*

СТРАХОВІ РИНКИ СВІТОВИХ ЛІДЕРІВ ЗА ЧАСТКОЮ ЕКСПОРТУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ (БОТСВАНИ, МЕКСИКИ, ТРИНІДАД І ТОБАГО)

INSURANCE MARKETS OF WORLD LEADERS BY THE SHARE OF INSURANCE SERVICES EXPORT (BOTSWANA, MEXICO, TRINIDAD AND TOBAGO)

Анотація. В статті аналізуються особливості розвитку страхової галузі таких країн, як Ботсвана, Мексика, Тринідад і Тобаго. Тільки в цих країнах обсяг експорту та імпорту страхових послуг складає більше 10% всієї торгівлі послугами. За показниками розвитку страхового ринку ці країни демонструють стрімкі позитивні зміни.

Ключові слова: страховий ринок Ботсвани, страховий ринок Мексики, страховий ринок Тринідад і Тобаго.

Вступ та постановка проблеми. У світовій практиці страховий ринок є каталізатором значних фінансових ресурсів, що допомагає державі в забезпеченні захисту населення, зменшує навантаження на державний бюджет у разі стихійних лих, стимулює підприємницьку активність шляхом страхування комерційних ризиків. На жаль, в Україні страховий ринок не виконує означених функцій через свою нерозвиненість.

Впродовж довгого часу вітчизняні науковці аналізують страховий ринок України через призму рівнянь на страхові ринки економічно розвинених країн ЄС та США. Проте це не дає ніяких результатів з тієї причини, що страхові ринки цих країн працюють в умовах стабільно високого економічного розвитку. На наш погляд, для того щоб зрозуміти, від чого саме страждає розвиток страхового ринку України, необхідно розглянути досвід країн з подібною депресивною економікою в минулому та їхні реформи, які змінили ситуацію та призвели до стрімкого зростання в страховій справі. Дане дослідження, що ґрун-

тується на наших попередніх виданнях [1], є однією зі спроб винайти такі країни. І початок був покладений з тієї групи країн, які спеціалізуються на торгівлі страховими послугами на світовому ринку, а саме: частка експорту страхових послуг в загальній торгівлі послугами, була більша 10%. До таких країн належать Ботсвана, Мексика, Тринідад і Тобаго.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Страхова справа входить в коло інтересів великої кількості науковців, серед яких можна виділити Д.Р. Абрамівтову, Л.Л. Антонока, В.Д. Базилевича, О.І. Барановського, Л. Бевере, В.А. Борисову, А.В. Василенко, Н.М. Внукову, О.О. Гаманкову, Е.Ю. Голишеву, Л.М. Горбача, Е.С. Гребенщикова, Л.М. Гутко, Н.М. Добоша, А.О. Дегтяр, І.І. Д'яконову, Ю.В. Євченко, А.О. Єліфанова, А.М. Єрмошенко, М.С. Жилкіну, О.С. Журавка, О.Д. Зарубу, О.А. Клепікова, Ю.О. Коваленко, О.В. Козьменко, Т. Коупленда, М.В. Мниха, С.С. Осадця, В.Й. Плису, А.М. Поручника, Л.В. Шірінян та інших. Проте обрані країни є настільки